



Een-en-twintigste Hoofdstuk.

Vereenigd.

De soldaat Moerman kreeg den brief uit 't Zeeuwsche stadje Aardenburg.

„Van mijn broer Emiel!” riep hij verheugd uit.

't Was een lang schrijven.

Beminde broeder.

Op de lijst der geïnterneerden heb ik je naam gevonden. Wat ben ik blij, dat je nog in leven zijt!

Zijn je vrouw en kinderen bij je? Meer dan een maand geleden vertrokken ze uit Rousselare, om je te zoeken in Holland. Hebben ze je gevonden?

O, laat mij dat dadelijk weten, want ik ben om hen zeer ongerust.

Wij zijn hier te Aardenburg, een half uurtje van de grens.

West-Roozebeke, ons arm dorp, is geheel ontvolkt

nu. Het werd er gevaarlijk. De bommen bereikten het. Toen ik heenging, was onze schuur al in stukken. Mijn koe is neergeschoten. Alles wat ik bezat, moest ik achterlaten. 'k Ben doodarm.

'k Was al gewoon aan 't gevaar, en 'k had willen blijven om te waken over 't weinige, dat ik nog bezat. Maar er kwam bevel, dat allen die nog gebleven waren, naar Rousselare moesten vertrekken. Zoo ook van Poelcapelle, Moorslede en zeker nog andere parochie's. *)

't Was een triestige stoet. Oude en zieke menschen lagen op wagens. Mannen, vrouwen en kinderen met 't lettere **) dat ze mochten meenemen, dompelden klagend en weenend door den regen. Soldaten brachten ons naar de stad.

Menigen keer keek ik om . . . Arm Roozebeke, waar we zoo gelukkig leefden! 't Laatste, wat ik zag, waren vlammen.

Te Rousselare verbleven we eenigen tijd in 't huis van tante Louise. Een ellendig leven! Rousselare ziet veel af. ***) Boeten, gevangenisstraf, allerlei bevelen . . . 't houdt niet op. En altijd maar gewonden!

Ook veel oude burgers, die hier gevlucht waren, zijn gestorven. 't Was alle dagen druk op 't kerkhof, zoo van burgers, als soldatenbegravenissen. Dat er ongeveer 250 huizen afgebrand zijn, weet je misschien al van je vrouw.

Tante Louise en ons jongste kind zijn ook zeer ziek geweest. 'k Vreesde, dat onze kleine zou sterven. Er stierven veel kindertjes. Maar God zij geloofd, 't is weer genezen.

Toen besloten we, om rustiger te leven, maar naar

*) Dorpen. **) 't weinige. ***) lijdt veel.

Holland te trekken. Wat hield ons nog in Vlaanderen? Altijd hadden we ijverig gewerkt. Nu zouden we van ondersteuning moeten leven.

Zonder paspoorten gingen we heen. 't Was weer een vlucht. 's Nachts trokken we de grens over. We moesten in een soort van trog over twee vaarten. Maar goede menschen hielpen ons. Nu logeeren we in een kerk te Aardenburg. De menschen zijn zeer goed voor ons. Er is hier een protestantsche dominee, die aan 't hoofd van een comiteit staat, en waarlijk alles voor ons doet, wat hij kan. Zijn naam, Pattist, mogen wij nooit vergeten.

Maar broer, wat zijn we door dien oorlog toch dompelaars geworden, hé? En toch mag ik nog niet te veel klagen. Veel van mijn kennissen, die ook alles verloren hebben, zijn gevangen in Duitschland, gescheiden van vrouw en kinderen. Waarom? Zij weten 't zelf niet, doch je vriend Donkers is weggevoerd. Zijn vrouw en kind zitten ergens in 't Iepersche. En daar is 't ook wat te zeggen. Er wordt op Ieperen verschrikkelijk geschoten. Ik heb het zien branden. 's Nachts was de hemel gloeiend rood. Er zal van de schoone stad niet veel overblijven. God zij geloofd, we zijn dus allen samen. En ik hoop gij ook. Laat me dat toch dadelijk weten. Dan zullen wij nog meer moed houden. Veel groeten van ons allen.

Je broer
Emiel Moerman.

adres: Groote Kerk.
Aardenburg.

Zoodra moeder naar 't kamp kwam, liet Moerman haar den brief lezen.

„O, konden ze hier komen!” zei de vrouw. „Als we allen samen zijn, zullen we de ellende nog beter doorstaan.”

„Van moeder schrijft Emiel niets. Hij denkt misschien, dat ik het nog niet weet, en dat hij zooiets beter mondeling kan vertellen. Ja, ze moesten komen.”

„Zij zouden ook in 't vluchtoord kunnen.”

„Ja”

Vrouw Moerman en de kinderen konden te Zeist niet blijven. De Nederlandsche regeering bouwde vluchttoorden voor de Belgische bannelingen en moeder zou met Jan en Marie naar zoo'n inrichting te Ede vertrekken. Het was niet ver weg en dikwijls hoopte vader hun een bezoek te brengen.

Zeker, liever waren ze samen gebleven, maar vooral in oorlogstijd doet men niet, wat men verkiest, en met 't weinige geld moest men spaarzaam zijn, zoodat men aan geen „pension” te Zeist of Amersfoort kon denken.

Als oom Emiel en de andere familieleden nu ook naar Ede kwamen, dan zou 't leven er aangenamer wezen.

't Eind van den oorlog was nog niet te zien. De beide legers lagen als muren tegenover elkander. En de winter waarin er niet veel gevochten zou worden, brak aan . . .

Vader Moerman schreef dus in dien zin naar Aardenburg.

Jan had ooms brief ook gelezen en weer dacht hij aan 't reisje van Juli.

Nog altijd bleef West-Roozebeke 't bloedig slagveld, gruwelijker dan in 1382. 't Lag daar met zijn vernielde dorpen en hoeven, 't land in den zomer zoo schoon, thans doorgraven, versperd, omgewoeld.

Van den molen had hij Yperen gezien. En nu vielen de geweldige bommen op de schoone stad. De kranten schreven er ook over. Oom had Yperen zien branden.

Wat zou er van de prachtige halle en de grootsche kathedraal overblijven?”

De meester had eens de geschiedenis van „Den Dood van Yperen” verteld.

In de middeleeuwen was de stad door de moerassige omgeving zoo ongezond, dat er telkens vreeselijke ziekten, zooals de pest, uitbraken en duizenden inwoners ten grave sleepten. De menschen zagen er slecht uit. Men zei, dat de dood te Yperen steeds rondwaarde. In de halle kon men een muurschildering van die pest zien.

De magistraten namen maatregelen om Yperen gezonder te maken en zorgden vooral voor betere afwatering. Ze legden onder de straten zooveel riolen, dat men zei: „Yperen is op lood gebouwd.” En de stad werd na jaren zoo gezond als andere plaatsen.

Maar de uitdrukking „De dood van Yperen” bleef in de herinnering.

En nu in het jaar 1914 waarde de dood weer in en om Yperen, erger dan toen de pest de stede bezocht. En overall in den omtrek werden groote kerkhoven aangelegd voor jonge gestorven Belgen, Engelschen, Franschen en Duitschers.

En nog altijd huilden de monsterkanonnen om nieuwen buit, om meer en meer prooi Treinen door België, treinen door Frankrijk voerden de buit aan

De dood kwam er met geweldige bommen, die de mooiste gebouwen, de eigenaardige huizen, heel de stad neerwierpen in puin.

Jan voelde daarover veel verdriet. Hij hield van Vlaanderen, hij had altijd zoo gaarne naar den meester geluisterd, als deze van de geschiedenis en de monumenten vertelde. En hoeveel schoons ging nu voor altijd verloren!

Men schreef, dat Dixmuiden en Nieuwpoort ook vernield waren.

Arm België toch!

En duizenden menschen, die er zoo goed 't brood verdienden, vertoefden nu arm en ellendig in 't buitenland.

Oom Emiel antwoordde onmiddellijk.

Beminde Familie,

Met welk een vreugde hebben wij je brief ontvangen. We zijn in groote gevaren geweest. Gij, Antoon, in dien vreeselijken oorlog, wij, in gevaar van bommen en brand . . . en wij zijn allen gered en allen vereenigd in 't veilige Holland.

Bij alles, wat we verloren hebben, mogen we dankbaar zijn . . .

Ge weet dus ook, wat ik je nog niet schrijven wilde, dat onze goede Moeder in den Hemel is. Mogen wij klagen? Wij zijn jong en kloek en kunnen veel doorstaan. Moeder is in de rust. Dat troost ons, niet waar, hoe gaarne we haar bij ons hadden gehouden.

En ja, we komen. 't Is 't best, dat we samen zijn. We mogen hier wel blijven, maar te Ede zullen we ook goed zijn. 'k Heb er over met dominee Pattist gesproken. De brave man zal ons helpen. Overmorgen komen we. We verlangen allen je te zien.

In de streek gaat de oorlog voort. Nacht en dag hooren we hier 't kanongebulder. De Duitschers willen naar Yperen en de verbondenen naar Rousselare, maar de legers blijven worstelen op dezelfde plaats. Gisteren zag ik nog iemand, die van Rousselare kwam. Altijd maar gekwetsten van 't front en nieuwe troepen

er heen. En Noordelijker aan de IJzer, gaat het al even erg.

't Is toch vreeselijk, hé! Ons Belgisch legertje houdt zich dapper en verdedigt 't laatste stukje vrijen grond met doodsvrachting. Ge weet dat de IJzervallei nu onder water gestoken is. De Duitschers kunnen er niet door.

Wanneer het einde? 't Kan nog lang duren. We moeten berusten in ons lot.

Tot weerziens. Om vijf uur hopen wij aan de statie van Zeist te zijn."

De Belgische soldaat en zijn gezin stonden aan 't station, toen de tram met de familie aankwam.

„Daar is oom Emiel!" riep Jan, die hem 't eerst zag. „En tante Emma en tante Louise . . ."

Ja, daar waren ze allen, de vluchtelingen uit Vlaanderen, nu met hun familie vereenigd, hier te Zeist, een naam, die ze voor eenige maanden nog niet kenden.

't Was een treffend wederzien. Nu dachten deze lieden niet aan 't verbrande huisje te Rousselare of de gedeeltelijk vernielde hoeve te Roozebeke, aan al 't doorgestane leed, al den angst en de gevaren . . . Ze waren overgelukkig weer vereenigd te zijn.

Hoeveel familie's waren uiteengerukt! . . .

Jan dacht dikwijls aan Donkers . . . Vader Donkers zat in Duitschland. En zijn vrouw en kind? . . . Jan wist het niet; ergens dolend in 't onbezette België of in Frankrijk, zonder nieuws van vader.

Och, zoo leefden er duizenden familie's in onrust en onzekerheid!

Oom Emiel en de zijnen kregen een plaatsje in 't zelfde gebouw, waar de anderen logeerden.

En nu hadden ze elkander veel te vertellen. Eerst over de gestorven moeder Ze werd in liefde herdacht. Jan's vader sprak van zijn dienst bij 't leger, oom Emiel verhaalde van Roozebeke en Rousselare en zijn avontuurlijke reis naar Nederland. Jan's moeder moest beschrijven hoe zij in Holland gekomen was en haar man gevonden had.

En dan werd de toekomst besproken.

't Werd winter, in Vlaanderen veranderde de toestand niet. Als muren lagen de legers tegenover elkander. Rousselare bleef aan de Duitschers en Yperen aan de verbondenen. Dixmuiden was door de Duitschers veroverd, doch Nieuwpoort scheen voor hen onbereikbaar.

Naar huis terugkeeren, konden onze bannelingen in de eerste maanden zeker niet.

En ze hadden geen geld genoeg om kamers te huren of een kleine woning, en rustig de bevrijding van Vlaanderen af te wachten.

Wat dan?

Er bleef niets anders over dan naar een kamp te gaan. Honderden en honderden vluchtelingen deden het ook.

Na enkele dagen zouden de beide familie's in 't vlucht-oord van Ede opgenomen worden.

„Kon ik ook maar mee,” zei Jan's vader, die opstond om naar zijn kamp terug te keeren.

„Ja,” wenschte zijn vrouw. „Maar dat mag zeker niet?”

„Nee . . . Maar laten we niet murmureeren, en tevreden zijn. Soms heb ik spijt, dat ik niet meer bij 't leger ben. Ja, ik ben soldaat . . . en 't is noodig, dat we strijden voor ons zoo wreed besprongen land. Dan denk ik weer aan vrouw en kinderen en zeg dankbaar: mijn leven is gered, ik heb deze interneering niet gezocht.”

„Wel neen, ge hebt uw plicht gedaan,” sprak oom Emiel. „Ge zijt dadelijk vertrokken, toen de koning je riep. Je

hebt gestreden, waar men je zondt. En wat de nu geïnterneerde soldaten bij Antwerpen gedaan hebben, is ons thans duidelijk. Ze hebben den aftocht van 't leger gedekt en dus gezorgd, dat de Belgen aan de IJzer stonden, toen de Duitschers daar langs naar Frankrijk wilden. En waren de Belgen daar niet geweest, dan zou Calais nu in de handen van de Duitschers zijn. Is dat niet waar?”

„Ja, zeker, dat is zoo.”

„Welnu, voor hen, die den aftocht dekten, bleven twee wegen open: krijgsgevangenschap bij de Duitschers of interneering in Holland. En natuurlijk hebben ze 't laatste gekozen. Je hebt je plicht gedaan en wees nu maar gerust.”

„Dat ben ik ook. En daarom zeg ik, al worden we nu weer gescheiden, we moeten dankbaar zijn. We zijn toch allen vereenigd.”

„Och ja . . . en wat we verloren hebben . . . 't is hard, 't is erg, maar we hebben het geofferd als zoo velen. Ik denk nog aan dien strijd bij Roozebeke en wie die ellende gezien heeft, dat altijd maar voort begraven van dooden, dat gedurig wegvoeren van gekwetsten, telt het verlies van goed niet meer zoo zwaar.”

„Nu, ik moet gaan,” zei Jan's vader. „'t Is daar als in de kazerne op tijd binnen.”

„'k Zou dat kamp wel eens willen zien,” zei oom Emiel.

„Kom morgen . . . Nu is het te laat.”

Vader nam afscheid en spoedde zich heen.

EEN VLAAMSCH GEZIN

IN

OORLOGSTIJD



DOOR A. HANS

ALKMAAR. GEBR. KLUITMAN